

Den Spiegel

Vereniging Vrienden van het muZEEum en het Gemeentearchief Vlissingen

Verre van Vlissingen

Van Veere naar Vlissingen: de herkomst van 'de Gebroeders Naerebout'

De Schelde liep order voor slagkruiser in 1940 mis

Het VOC-schip Bantam en de Silvertisschers

Verre van Vlissingen

JACO SIMONS

In een serie van vier artikelen in *Den Spiegel* maken we kennis met de naam Vlissingen, of Flushing, in het buitenland. Na intensief speurwerk wist auteur Jaco Simons in dit kader eilandjes, stadjes, dorpjes, straten, forten en plantages te traceren. Ook een stadswijk, een plein, een boerderij en zelfs een café komen aan bod. Hoewel ze dezelfde naam dragen, zijn alle Vlissingens uniek; er is geen Vlissingen identiek, 'verre van'.

De reeks start met een bijdrage over het dorpje Flushing in Cornwall, Engeland. Daarna volgen het drietal Flushings in de Verenigde Staten en het duo Vlissingen Noord en Zuid in Namibië.

Dat 'in den verre' de plaatsnaam Vlissingen vaak verband houdt met het (Zeeuwse) koloniale verleden, blijkt in de afsluitende bijdrage.

Vlissingen in Afrika

In tegenstelling tot andere landen in de zuidelijke regio van Afrika is er over Namibië, in Europa althans, weinig bekend. Namibië ligt ten noordwesten van de Republiek Zuid-Afrika, is maar liefst twintig keer zo groot als Nederland en telt slechts tweeënhalf miljoen inwoners. Daarmee is het land één van de dunst bevolkte staten ter wereld.

In het zuiden van Namibië vinden we de provincie !Karas, in de lokale taal geschreven met het symbool dat bij ons bekend staat als uitroepteken. Dit gebiedsdeel is extreem dun bevolkt. De nog geen 80.000 inwoners hebben een oppervlakte tot hun beschikking die te vergelijken is met vier keer Nederland!

Volgens Google Earth zou er in !Karas een 'Vlissingen Noord' moeten liggen. Omdat er op de satellietfoto's geen bebouwing is

Namaqualand, circa 1850; gravure

te zien op de aangegeven plek, krijgen we de indruk dat we hier te maken hebben met een voormalig dorpje of gehucht, maar niets blijkt minder waar...

Eerste kennismakingen

De kust van Namibië werd aan het einde van de vijftiende eeuw eerst door Portugezen bevaren. Pas anderhalve eeuw later kwamen de kustverkenningen door Nederlanders van de grond; schepen die vanuit de Nederlanden op weg waren naar de Kaapkolonie, die in 1652 in zuidelijk Afrika was opgezet, kwamen hier immers langs. Men beoordeelde het onherbergzame, woestijnachtige kustgebied als onaantrekkelijk en niet interessant voor de handel. Dit stuk van Afrika werd daarom met rust gelaten.

Was de kust enigszins in kaart gebracht, het nauwelijks bewoonde binnenland van wat nu Namibië heet, was volledig onbekend terrein voor Europeanen. Naarmate de Kaapkolonie meer inwoners kreeg, werd de vraag naar bouwland steeds groter. Daarom werden er diverse verkenningsexpedities georganiseerd waarvan enkele bekendheid kregen.

In 1738 ging een groep boeren, samen met een aantal van hun werknemers, op avontuur. Vanuit de Kaapkolonie trokken zij in de richting van de Grote Rivier, lokaal de Gariep geheten. Ten zuiden en noorden van deze waterloop kwamen de boeren terecht in Namaqualand, een gebied waar het oorspronkelijke Namavolk leefde. Helaas werd de expeditie overschaduwed door geweld van de boeren tegen lokale stammen.

In 1760 ging vanuit het zuiden een expeditie onder leiding van Jacobus Coetzee naar de Grote Rivier. Deze tocht werd ondernomen met toestemming van de koloniale autoriteiten, die zo controle hielden over een dergelijke expeditie. Coetzee en zijn mannen bereikten na 'eenige dagen reizen van de groote rivier' het huidige stadje Warmbad. Coetzee was naar eigen zeggen de eerste Nederlander of zelfs Europeaan die dit gebied bereisde. Dat klopt, mits we de expedities die niet onder de VOC-vlag vielen, en destijds als illegaal werden beschouwd, buiten beschouwing laten.

VOC-dienaar Robert Jacob Gordon (1743-1795). (Iziko Museum; William Fehrverzameling; wikimedia commons)

In 1761-1762 vertrokken kapitein-boer Hendrik Hop uit Stellenbosch en zijn compagnons onder auspiciën van de VOC in noordelijke richting. Ook zij staken de Grote Rivier over en trokken nog verder het binnenland in. Tot slot maakte Willem van Reenen in 1791-1792 een reis door Namaqualand. Hij drong het verst het binnenland in, maar liefst tot aan de huidige stad Rehoboth.

VOC-dienaar Robert Jacob Gordon gaf de Grote Rivier in 1779 de naam Oranjerivier, naar het Huis Oranje-Nassau. Gordon, een Nederlander van Schotse afkomst, maakte vele reizen, waaronder enkele om en nabij 'zijn' rivier. De naar het Nederlandse vorstenhuis genoemde waterloop vormt nu de zuidgrens van Namibië met buurland Zuid Afrika.

Duits en Zuid-Afrikaans

Tussen 1884 en 1915 was het gebied dat de tegenwoordige staat Namibië omvat een Duitse kolonie met de naam Zuid West

Afrika (ZWA). Kort nadat de Eerste Wereldoorlog was uitgebroken, kwam daar verandering in. De Republiek Zuid-Afrika zag in 1915 haar kans schoon om het gezag in ZWA over te nemen en beschouwde de Duitse kolonie vanaf dat jaar als haar mandaatgebied.

In ZWA was mijnbouw, en dan gaat het hier om het delven van diamanten, tot 1920 de belangrijkste pijler van de economie. In de jaren daarna volgde een sterke afname van deze industrie, terwijl landbouw en veeteelt juist sterk in opkomst waren. Zuid-Afrika speelde daar handig op in, door blanke boeren te stimuleren om zich in ZWA te vestigen en daar grote boerderijen op te zetten. De immigratie betekende bovendien versteviging en benadrukking van macht en identiteit van Zuid Afrika in ZWA. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de diamantmijnen tijdelijk gesloten, terwijl het voedseltekort zowel in Zuid-Afrika als daarbuiten toenam. De groei van de landbouwsector werd almaar groter.

In 1946 wilde Zuid Afrika de voormalige Duitse kolonie inlijven als vijfde provincie, maar daar wilden de Verenigde Naties niet aan meewerken. Ondanks die afwijzing bleef Zuid-Afrika grote invloed behouden en kon zij ook in ZWA haar apartheidspolitiek (1948-1990) in de praktijk brengen. Hoewel de apartheid officieel pas dateert van na de Tweede Wereldoorlog, konden al in de jaren dertig van de twintigste eeuw blanke boeren rekenen op steun van staatswege. Dat ging ten koste van donkere boeren die stelselmatig werden tegengewerkt.

Zoektocht

Dat het vinden van informatie over het door Google Earth aangegeven Afrikaanse Vlissingen Noord niet eenvoudig zou worden, bleek al snel. Noch op internet, noch in Nederlandse bibliotheken en archieven was er bruikbaar materiaal te vinden. Omdat, conform mijn niet al te hoge verwachtingen, ook pogingen tot emailverkeer met de provincie !Karas op niets uitliepen, besloot ik contact te zoeken met de honorair consul van Namibië in Nederland. Dat

bleek een Nederlandse dame te zijn die vanuit haar kantoor in Woerden, Namibische belangen behartigt in ons land. Zij gaf enkele goede tips om mijn vastgelopen onderzoek voort te zetten.

Op aanraden van de consul probeerde ik in contact te komen met de volgens haar meest aangewezen persoon, de Brabantse pater van de parochiekerk van het plaatsje Karasburg in !Karas. Hij zou het gebied rondom zijn standplaats op zijn duimpje kennen. Teleurstellend genoeg reageerde de pater geen enkele keer op mijn reeks mails naar zijn adres. Vervolgens nam ik contact op met maritiem-archeoloog Bruno Werz. Deze Nederlander is woonachtig in Zuid-Afrika en schrijver van een artikel over de in 1747 voor de Namibische kust vergane *Vlissingen*, een schip van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Werz kon mij niet verder helpen met Vlissingen Noord in Namibië, maar verzekerde mij dat het schip niets met mijn zoektocht te maken kon hebben.

Het was vooral de Duitse Namibia Wissenschaftliche Gesellschaft die mij op het juiste en tegelijk onverwachte spoor zette, met het aanreiken van enkele bronnen die in Europa niet voorhanden zijn. Zo kreeg ik kopieën toegezonden uit de in 1984 gepubliceerde *Die Ensiklopedie van name in Suidwes-Afrika* van A.P.J. Albertyn, waarin ook namen van boerderijen te vinden zijn. Daarin lezen we in het charmante Afrikaans: *Vlissingen. Die plaas [boerderij] is vernoem na 'n hawestad in Wes-Holland van waar die eerste eienaar gekom het.* Vlissingen Noord bleek tot mijn verrassing dus geen voormalig dorp of gehucht te zijn, maar een boerderij! Het bedrijf zou gesitueerd zijn even ten noorden van de nationale weg B3, halverwege het plaatsje Karasburg en de grens met Zuid-Afrika bij Nakop.

De nauwelijks bevolkte provincie !Karas wordt gedomineerd door vele, zeer verspreid staande boerderijen met een gigantische hoeveelheid grond. De eigenaren behoren doorgaans tot het blanke deel van de Namibische bevolking en zijn meestal van Nederlands Zuid-Afrikaanse of Duits-Namibische afkomst. We treffen in de omgeving

van Vlissingen Noord dan ook veel namen in het Afrikaans, een dochtertaal van het Nederlands, zoals Poortjie, Nieuwefontein, Toekoms, Swartberg en Lekkerwater.

Boerderij

In een andere, aan mij toegezonden bron, het regionale adresboek van 1936-1937, wordt boerderij Vlissingen niet vermeld. In het adresboek uit 1939 echter wel en dus mogen we aannemen dat Vlissingen circa 1938 is opgericht. De oprichter van Vlissingen is ene A.A.J. Coetzee, een boer van hoogstwaarschijnlijk Zuid-Afrikaanse afkomst. Hij beschikt over bijna 12.000 hectare land. Dat is maar liefst ruim de helft van Walcheren. Daarmee behoort boerderij Vlissingen lang niet tot de grootste bedrijven, want die zijn in de provincie !Karas soms groter dan geheel Walcheren! Het boerenbedrijf ligt op ongeveer 60 kilometer ten oosten van Karasburg, in een gebied dat bekend staat als 'een rode zandwoestijn'.

In de periode 1946-1967 treffen we op de boerderij zowel een G.S. Coetzee als een M.B. Coetzee, waarschijnlijk de zonen van de grondlegger. Later werd er een aantal kilometers naar het zuidwesten een tweede boerderij bijgebouwd en ontstond er een 'Vlissingen Noord' en een 'Vlissingen Zuid'. De tweede boerderij zal voor of door één van de zonen zijn opgericht.

De Coetzee's hielden zich, zoals de meeste boeren in !Karas, bezig met veeteelt en bestierden een schapenfarm met zogeheten Karakulschapen. Het waren de Duitsers die in 1907 dit type schapen introduceerden. Het ras heeft zijn oorsprong in Centraal-Azië en kan zich goed aanpassen aan zowel extreem droge als hete omstandigheden, vergelijkbaar met de situatie in bepaalde delen van Centraal-Azië.

De handel in dit soort schapen was voornamelijk bedoeld voor de export van huiden naar de Verenigde Staten en Europa. De kwaliteit van de vachten van de Karakul was zo goed dat er ook binnen de Europese modewereld grote vraag naar was. Deze handel werd 'het zwarte goud' genoemd en

Kaart van Namibië, met in het zuiden de Oranjerivier, de grens met Zuid-Afrika. Het in roze aangegeven deel is de provincie !Karas. (Google-maps, uitsnede)

zou uitgroeien tot een belangrijk onderdeel van de Namibische economie.

De gouden tijden duurden tot in de jaren zeventig van de twintigste eeuw toen onder invloed van dierenorganisaties de slacht van Karakullammeren aan de kaak werd gesteld; de dieren werden namelijk al één etmaal na hun geboorte afgemaakt. Veel boeren gingen na strengere regelgeving failliet of gingen over op een ander schapenras. De Vlissingens overleefden deze onzekere periode.

Kuzee uit Vlissingen?

De eerste eigenaar, A.A.J. Coetzee, kwam uit het Zeeuwse Vlissingen. Dat stelde althans Albertyn in zijn genoemde *Ensiklopedie*. In het Gemeentearchief Vlissingen is er echter geen Coetzee te traceren die vanuit de Walcherse havenstad naar Zuid-Afrika emigreerde.

Coetzee is een veel voorkomende familienaam in Zuid Afrika. Volgens het Meertens Instituut voor naamkunde is de herkomst van deze naam voor meerdere uitleg vatbaar. Eén lezing verwijst naar de Zeeuwse naam Kuzee. We mogen er voorzichtig van uit gaan dat schapenboer Coetzee Zeeuwse voorouders had. Heetten die van oorsprong Kuzee en 'hadden zij iets' met Vlissingen?

Verdwenen

Zuid West Afrika, het genoemde mandaatgebied van Zuid-Afrika, werd in 1966 officieel een protectoraat van de Verenigde Naties, waarna in 1968 een nieuwe naam werd geïntroduceerd, Namibië. Ondanks dat, bleef Zuid-Afrika in de praktijk de controle over ZWA behouden. Na een lange tijd van buitenlandse inspanningen en binnenlandse strijd werd Namibië pas in 1990 een onafhankelijke staat.

Met het einde van de apartheidspolitiek in Namibië brak voor blanke boeren een moeilijke periode aan om zich staande te houden. Het zogeheten landverdelingsprogramma maakte het voor de autoriteiten mogelijk om, al dan niet onder dwang, blanke boeren te onteigenen. In dat verband kon tussen Namibië en Zimbabwe een parallel worden getrokken, hoewel het er in Zimbabwe onder president Mugabe agressiever aan toe ging. Het is goed mogelijk dat ook de boerderijen Vlissingen, als direct gevolg van de onafhankelijkheid van Namibië, werden onteigend en het veld moesten ruimen. Verder onderzoek, en dan vooral ter plaatse, zou daar duidelijkheid over kunnen geven.

Google Earth geeft in de provincie !Karas weliswaar de spaarzaam aanwezige stadjes en dorpjes aan, maar in dit gebied zijn het vooral de grote boerderijen die belangrijke ijkpunten zijn. Namibisch Vlissingen staat daarom nog altijd op de kaart, maar is in de praktijk van de kaart.

Met dank aan mevrouw Cornélie M. van Waegeningh, Honorary Consul of Namibia in the Netherlands.

Over de auteur: JACO SIMONS studeerde kerkorgel en piano aan het conservatorium. Naast zijn activiteiten als musicus publiceerde Jaco veelvuldig over diverse thema's betreffende de historie van Walcheren. Zijn artikelen verschenen in de bladen Den Spiegel, Arneklanken, Klaver Vier, Nehalennia, Saillant en De Wete. Online te vinden op www.lacoda.nl

Bronnen

- M. Wallace, *A history of Namibia*, Londen 2011.
- Dr. E.C.Godée Molsbergen, *Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd* (deel 2), Den Haag 1916; deel 12 van de werken uitgegeven door de Linschoten-Vereeniging.
- E.E. Mossop, *The journals of Brink and Rhenius (...), Van Riebeeck Society (part 28)*, Cape Town, 1947.
- B. Werz, *The Vlissingen, A Dutch East India Company ship that perished along the Namibian shore in 1747*.
- Internet
- <http://www.cbgfamilienamen.nl/>
- <http://mapcarta.com/19050356>
- <https://www.mbendi.com/place/vlissingen-noord-karas-namibia-47926>
- <http://www.namibianederland.net/>